

[Viggo Starcke.]

Under Christian den Sjette, der var en flittig mand, men havde dårlig mave, blev stavnsbåndet gennemført for den danske bonde i 1733. Tre år efter indførte han noget lignende for den danske handel ved at oprette et organ, der svarer til vort varedirektorat, men havde et meget smukkere navn. Det hed: General-Lands-Økonomi- og Kommercekollegiet, hvilket var meget praktisk, da man så altid kunne se, om folk var ædru, når de udtalte det. Rene indførselsforbud tog til i tal, og statsinvesteringer til fabrikkerne udviklede sig. Desværre viste statsinvesteringerne sig altid at være fejlinvesteringer.

Før at få de statsunderstøttede virksomheders varer solgt, oprettede regeringen magasiner, hvor statsansatte skuemestre vurderede og fremviste varerne, men da kunderne genstridigt holdt sig tilbage og foretrak de gode, billige, udenlandske smuglervarer, besluttede regeringen at lade det gå ud over embedsmændene, der blev tvunget til at tage 10 pct. af deres løn i danske varer, et system, der mere var rationering end rationalisering. For yderligere at støtte regeringsmagasinerne og fremme den nationalistiske selvforsyningspolitik opkøbte regeringen i 1741 alle udenlandske varer hos købmændene og sendte dem med stor bekostning ud af landet. Det blev forbudt at sælge fremmede varer eller lade sy tøj af fremmede stoffer. Der var kort sagt system i galskaben, hvilket er en af galskabens smukkeste sider.

Planøkonomiens apoteose nåedes i 1753, da Frederik den Femte påbød præsterne fra prædikestolen at formane menigheden til at købe dansk, og det blev i 1766 løftet op i det sublime, da der tilgik biskopperne en forordning om — jeg beder om tilladelse til at citere —:

„at minde præsterne om, ikke blot en gang om året, hvortil anledningen kunne tages af evangeliet på 23. søndag efter Trinitatis (skattens mønt), men endog oftere, at foreholde deres menigheder — såsom landet forulejligen af kontrabanders (det er sortbørshandlere) og deslige ildsindede mennesker, som formedelst egen nytte og ringe gevinst hindre de bedste indretninger i at nå den forønskede fuldkommenhed —, hvor strafværdig denne synd er såvel i henseende til Guds som kongens lov“.

De rene indførselsforbud omfattede under Christian den Syvende over 150 vareklasser — ganske moderne forhold. Skatterne steg mod himmelen, gælden voksede,

fattigdom og proletarisering bredte sig på land og i by, kvaliteterne forringedes, og priserne gik i vejret. Derfor trivedes smugleri og sortbørshandel livligt, og derfor blev der ansat priskontrolører, der havde udstrakte beføjelser til at snuse rundt og foretage butik- og husundersøgelser på jagt efter fremmede varer.

I Struensees korte interval blev generalmagasinet nedlagt, toldbeskyttelsen nedsat og statsunderstøttelsen til fabrikanterne inddraget under høje skrig fra de pågældende. Men efter at han var blevet styrtet og Ove Høegh Guldberg kommet til magten, blev magasinerne og understøttelsespolitikken genoptaget. Guldberg regerede på myndigheder og prøvede at stive den hældende vogn af med papir og administration. I hans regeringsperiode udstedtes ikke mindre end 6 000 kabinetsordrer og cirkulærer.

Med de redeligste hensigter af verden skrev han i 1776 — jeg beder om tilladelse til at citere —:

„Intet er vigtigere for vore staters almindelige vel, end at man med den ømmeste fiid undgår alt, hvad der kan skade statens balance.“

Derfor skal man — som han udtrykkelig siger — „småligent“ sørge for, at

„udgifterne til fremmede lande kan undfries og staten beholde sine penge“.

I hans berømte „Overdaadighedsforordning“ — en i 1783 udarbejdet nedskæringsplan — fremsættes en masse formaninger i bedemandsstil, ledsaget af en række despotiske statsindgreb, rettet mod al luksus. Småligheden var drevet så vidt, at det blev forbudt at lade tjenerne frisere, når der skulle være selskab. I den bedste mening af verden opnåede han de sletteste resultater af verden. Alting gik i hårdknude, og næsten alle de statsudklækkede industrier krakkede.

Så kom revolutionen — den fredelige, den ublodige, den retfærdige revolution. 5 år før den franske revolution blev Guldberg styrtet, og de mænd, der skulle løse jordspørgsmålet, frigøre handelen og genrejse erhvervslivet, kom til magten. Det var A. P. Bernstorff, Reventlowerne og deres kreds.

1786 blev den store landbokommission nedsat, og året efter, 2. maj 1787, den store finanskommission, som gennemførte frihandelen. Den fik udtrykkelig til opgave at undersøge spørgsmålet om tolden og handelens frigørelse. I kommissoriet hed det, at dens opgave var at overveje — jeg beder om tilladelse til et citat —:

„om en friere handel end den, som